

УДК 37.01

РОДИНА Н.В.,
аспірантка,
Київський міжнародний університет,
м. Київ, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГОТОВНОСТІ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Аналіз наукових джерел і практики засвідчив, що система підготовки практичних психологів потребує вдосконалення та оновлення, спрямовування на практичні запити освітніх закладів, виробничих організацій, персоналу різних установ. Водночас у підготовці практичних психологів до професійної діяльності вагомим аспектом є формування їх готовності до виконання практичної роботи з різними категоріями населення, віковий склад яких охоплює не тільки дітей, а й дорослих. Водночас потребують визначення і розроблення теоретичні основи професійної підготовки практичних психологів у закладах вищої освіти, результатом якої є готовність до виконання функціональної діяльності. За даними Ю. В. Бреус, саме готовність є «одним із критеріїв результативності професійної підготовки фахівця і є сполучною ланкою між процесом університетської підготовки і працею фахівця, де готовність є як позитивна установка на майбутню діяльність» [3, с. 278].

Як зазначає Г. К. Радчук, специфіка професійної діяльності практичного психолога потребує вміння застосовувати знання на практиці, професійної компетентності та високої відповідальності, що й визначає особливу важливість формування фахових умінь і навичок, а також певних професійно значущих особистісних якостей власне під час підготовки майбутніх психологів [14, с. 6]. Вважаємо, що саме тому доцільно приділити увагу аналізу готовності майбутніх психологів до вирішення практичних проблем, з якими їм доведеться стикнутися у професійній діяльності в загальноосвітньому закладі.

Вивчення проблеми формування професійної та особистісної готовності майбутнього психолога подано у психологічних дослідженнях низки науковців і практиків, серед яких: О. Ф. Бондаренко [1], І. В. Вачков [4], С. П. Дерев'яноко [7], М. О. Марценюк [12], В. Г. Панок [13], Н. В. Чепелева [15] та ін. У їх працях розкриваються важливі аспекти питання про взаємозв'язок професійних та особистісних якостей у професійній діяльності та особистісного розвитку психолога. За визначенням, запропонованим Р. М. Бондаренко, «готовність – це особлива форма інтерпретації змісту освіти, система інтеграційних властивостей, якостей і досвіду особи, яка має ознаки загальної теоретичної і методичної готовності до професійної діяльності. Разом з цим готовність володіє певною специфікою – вона включає професійні уміння і навички, індивідуальний стиль їх реалізації, практико-орієнтований досвід діяльності, рефлексію професійної діяльності» [2, с. 4].

Зокрема Т. О. Ковалькова зазначає, що готовність як «інтегральне утворення особистості полягає у вибірковій спрямованості на певну діяльність, виникає на ґрунті позитивного ставлення і скеровується відповідними потребами та мотивами до даної діяльності. Про сформовану готовність можна говорити лише за умови розвиненості у суб'єкта емоційного ставлення, вміння адаптувати свою поведінку відповідно до ситуацій, що виникають, вміння будувати процес спілкування, сформованості мислення, уявлення, спостережливості, комунікативних умінь і широкого набору професійно значущих властивостей: емоційної стабільності, самоконтролю, щирості, доброти, наполегливості тощо» [9, с. 100].

За Н. Л. Шеленковою, готовність має складну динамічну структуру, яка містить сукупність мотиваційного (потреба успішно виконати поставлене завдання, інтерес до діяльності, прагнення домогтися успіху і показати себе з кращого боку); пізнавального (розуміння обов'язків, завдання, оцінки її значущості, знання засобів досягнення мети, уявлення імовірнісних змін обстановки); емоційного (почуття відповідальності, впевненості в успіху, наснага); вольового (управління собою і мобілізація сил, зосередження на завданні, подолання сумнівів, страху) та операційного компонентів, а також властивостей, станів психіки людини в їхньому співвідношенні із зовнішніми ситуаційними умовами і майбутніми завданнями [16, с. 9-10].

У праці Н. Л. Шеленкової запропоновано теоретичну модель, яка розкриває сутність і структурно-функціональний склад готовності до діяльності [16, с. 14] (табл. 1).

Тлумачення поняття «готовності до професійної діяльності» було запропоноване С. Д. Максименком і О. М. Пелех. Вони її сутність розуміють так: «готовність до того чи іншого виду діяльності – це цілеспрямоване вираження особистості, що включає її переконання, погляди, відношення, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички, вміння, установки» [11, с. 70].

Теоретична модель готовності фахівця до діяльності (за Н. Л. Шеленковою)

Функція	Компонент	Характеристика	Дієслово управління
Спонукальна	Мотиваційно-ціннісний	Позитивне ставлення до конкретного виду діяльності, потреба успішно вирішувати виникаючі завдання, інтерес до процесу їхнього вирішення, прагнення домогтися успіху і показати себе з кращого боку тощо	«Хочу», «повинен»
Виконавча	Когнітивний	Необхідні теоретичні знання, розуміння завдань діяльності, оцінка їхньої значущості, знання способів вирішення, уявлення про ймовірні зміни умов діяльності, а також необхідні для конкретного виду діяльності інтелектуальні якості	«Знаю», «можу»
	Операційно-діяльнісний	Необхідні для вирішення задач конкретного виду діяльності вміння, навички, компетенції, а також адекватні вимогам діяльності особистісні якості	«Вмію»
Регульовальна	Емоційно-вольовий	Регулювання та оптимізація діяльності на свідомому і несвідомому рівнях, подолання зовнішніх і внутрішніх перешкод у досягненні мети, успіху.	«Досягаю»

В іншій праці Т. О. Ковалькової пропонується під готовністю до професійної діяльності розуміти професійну здатність особистості (сукупність індивідуальних особливостей людини, її здібностей та характерологічних рис, суттєвих для успішного професійного спілкування та діяльності, а також відсутність показників, які роблять неможливою участь цієї людини в професійній діяльності) та підготовленість до даної діяльності (знання, уміння та навички, здобуті у процесі професійної підготовки).

Щодо готовності практичних психологів до професійної діяльності, Т. О. Ковалькова визначає її так: «це наявність мотивів вибору професії психолога, професійна спрямованість (позитивне ставлення до даної професії, установка на професійну діяльність), професійно значущі якості особистості; широкий обсяг спеціальних знань, умінь і навичок; емоційні та вольові властивості особистості» [9, с. 60].

Аналіз теоретичних праць, нормативно-правових документів засвідчив, що основу змісту готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності складає Державний освітній стандарт вищої освіти, що передбачає її формування на основі ідеї особисто орієнтованої підготовки. Відтак, готовність є одним із критеріїв результативності підготовки майбутнього спеціаліста і є сполучною ланкою між процесом професійної підготовки у ЗВО та працею фахівця, де готовність виступає як позитивна установка на майбутню діяльність [9, с. 100].

Готовність майбутніх фахівців-психологів до профілактично-корекційної роботи з підлітками М. О. Волошенко розглядає як таку їхню «інтегративну характеристику, що базується на комплексі здобутих у процесі професійної підготовки знань, умінь, навичок, якостей і передбачає їхню придатність і здатність до виправлення та попередження тривожності у підлітка, розширення його соціальних зв'язків, формування позитивного соціального досвіду, залучення до виконання соціальних вимог» [5, с. 7].

Оскільки готовність до професійної діяльності є багатокомпонентним утворенням, звернемося до аналізу її структурних елементів. За визначенням Т. О. Ковалькової, структуру готовності практичних психологів до професійної діяльності варто розуміти як «систему знань, практичних умінь та навичок, професійно значимих психологічних властивостей та здібностей особистості, що зумовлюють досягнення адекватного вимогам діяльності результату і є умовою для саморозвитку й самореалізації людини засобами професійної діяльності» [9, с. 101].

За М. І. Дяченко та Л. А. Кандибович, готовність до професійної діяльності має складну динамічну структуру та включає наступні компоненти: мотиваційний (ставлення, інтерес до предмету, а також інші стійкі мотиви); орієнтаційний (знання та уявлення про особливості майбутньої спеціальності); операційний (знання, вміння, навички, володіння прийомами аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення); вольовий (самоконтроль, уміння керувати власними діями); та оцінний (самооцінка своєї підготовленості) [8].

У праці М. О. Волошенко конкретизовано структуру готовності майбутніх фахівців до здійснення однієї зі складових професійної діяльності, профілактично-корекційної роботи. За її даними, структуру досліджуваної готовності утворюють:

- мотиваційний компонент, що свідчить про бажання майбутніх фахівців опанувати знання, вміння та навички профілактично-корекційної роботи з підлітками. Змістовно до нього входить

мотиваційна орієнтація майбутніх психологів у міжособистісних комунікаціях, потреба у професійному саморозвитку;

– когнітивний компонент – зумовлений знаннями студентів про сутність та специфіку профілактично-корекційної роботи з підлітками. Сюди належать: знання сутності, особливостей, форм і причин виникнення проблем і труднощів у підлітків, їх вікових і психологічних особливостей, основних принципів, методів, форм і засобів профілактичної та корекційної роботи з ними;

– операційний компонент, який відображає сформованість їхніх професійно значущих умінь і навичок із профілактично-корекційної роботи з підлітками. Структурно до цього компоненту входять дидактичні (вміння знаходити необхідну інформацію, застосовувати відповідні дидактичні форми й методи для проведення виховної роботи з підлітками), організаторські (вміння зацікавити підлітків альтернативними видами діяльності шляхом організації емоційно привабливого та соціально значущого для них дозвілля), комунікативні (вміння створювати довірливу атмосферу спілкування з підлітками, проводити бесіди з батьками для профілактики і корекції поведінки підлітків); діагностичні (вміння визначати реальні прояви тривожності, діагностувати її причини, з'ясувати чинники «ризик»; виявляти інтереси, захоплення, здібності підлітків), перцептивні (вміння передбачати реакцію підлітків на виховну дію, прогнозувати їхню поведінку у спонтанних і спеціально відтворених педагогічних ситуаціях, прогнозувати можливі варіанти корекції тривожності), сугестивні (вміння проводити аутогенний, комунікативний та інші види соціально-психологічного тренінгу з підлітками), академічні (вміння постійно поповнювати свої знання в галузі психології, педагогіки, медицини, права для ефективної профілактично-корекційної роботи з учнями на засадах сучасних наукових здобутків) вміння.

– емоційно-вольовий компонент, що характеризує здатність студентів до саморегуляції та керування своїм емоційним станом, спроможність аналізувати та оцінювати результати своєї діяльності. До структури цього компоненту входять самоконтроль у спілкуванні, управління власними емоціями, розпізнання емоцій інших людей, емпатія, аналіз та оцінювання власної діяльності, вольова саморегуляція [5, с. 7-8].

За свідченням Г. І. Гончаровської, про рівень сформованості психологічної готовності можна стверджувати за наявності у студентів високих показників усвідомленості правильного вибору майбутньої професії, задоволеності від спілкування з потенційними клієнтами, високого рівня розвитку когнітивного та рефлексійного компонентів готовності до майбутньої діяльності. Наслідком становлення особистості студента-практичного психолога та розвитку його професійних здібностей є фахова компетентність, яку він набуває у процесі навчання [6, с. 37-38].

Отже, готовність практичних психологів до професійної діяльності визначається через наявність у студентів мотивів вибору професії психолога, професійної спрямованості, сформованість професійно значущих якостей; широкий обсяг спеціальних знань, умінь і навичок; емоційні та вольові властивості особистості. На основі розгляду структури готовності практичних психологів до професійної діяльності встановлено, що вона має складну динамічну структуру і охоплює такі компоненти: мотиваційний; орієнтаційний; операційний; вольовий та оцінний.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко А. Ф. Психологическая помощь: теория и практика : учеб. пособие для студ. старших курсов психол. факультетов и отделений университетов. Киев, 1997. 216 с.
2. Бондаренко Р. М. Підготовка практичних психологів до роботи з дітьми з особливостями психофізичного розвитку у просторі післядипломної освіти. *Збірник наукових праць Запорізької обласної академії післядипломної педагогічної освіти*. 2011. Вип. № 5(6). С. 4.
3. Бреус Ю. В. Емоційний компонент у структурі освіти вищого навчального закладу. *Збірник статей VI Всеукраїнської наукової конференції «Гуманітарні аспекти формування особистості»* (27 квітня 2012 р.). Львів : ЛДУ БЖД, 2012. С. 277–287.
4. Вачков И. В. Введение в профессию «психолог» : учеб. пособие. М. : Изд-во МПСИ, 2004. 464 с.
5. Волошенко М. О. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників до профілактично-корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Рівне, 2016. 24 с.
6. Гончаровська Г. Проблема становлення особистості студентів-практичних психологів у процесі формування їх готовності до майбутньої діяльності з дітьми дошкільного віку. *Психологія особистості*. 2012. № 1 (3). С. 32–39.
7. Дерев'янюк С. П., Кондратенко О. С. Роль емоційної креативності у професійній діяльності особистості. *Десяті Сіверянські соціально-психологічні читання : матер. міжн. наук. конференції* (29 листопада 2019 року, м. Чернігів). Чернігів : НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2020. С. 94–97.

8. Кандибович Л. А. Психологические проблемы готовности в деятельности. Мн. : Изд-во БГУ, 1996. 175 с.
9. Ковалькова Т. О. Проблема формування структури готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2013. Вип. 39(2). С. 99–103.
10. Ковалькова Т. О. Формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності як педагогічна проблема. *XV збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених Серія «Психолого-педагогічні науки»* (18-19 квітня 2013 року, Черкаси, Україна). Черкаси, 2013. С. 57–60.
11. Максименко С. Д., Пелех О. М. Фахівця потрібно моделювати (Наукові основи готовності випускника педвузу до педагогічної діяльності). *Рідна школа*. 1994. № 3–4. С. 70.
12. Марценюк М. О. Особливості професійної та особистісної готовності психолога до професійної діяльності. *Міжнародний науковий вісник*. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2014. № 2(9). С. 366–382.
13. Панок В. Г. Концептуальні підходи до формування особистості практикуючого психолога. *Практична психологія та соціальна робота*. 1998. № 4. С. 5–7.
14. Система практик у професійній підготовці психологів : навч.-метод. посібн. / за заг. ред. Г. К. Радчук. Тернопіль : ТНПУ, 2017. 416 с.
15. Чепелева Н. В., Пов'якель Н. І. Теоретичне обґрунтування моделі особистості практичного психолога. *Психологія : збірник наукових праць*. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 1998. Вип. 3. С. 35–41.
16. Шеленкова Н. Л. Розвиток у майбутніх психологів готовності до здійснення професійної кар'єри : монографія. Умань, 2015. 194 с.

Родіна Наталя Володимирівна. Теоретичні основи готовності практичних психологів до професійної діяльності

У статті висвітлено основні підходи до формування готовності практичних психологів до професійної діяльності; подано аналіз наукових підходів щодо моделювання особистості та професійної готовності майбутніх фахівців. Розкрито сутність і структурно-функціональний склад готовності практичних психологів до своїх функціональних обов'язків.

Ключові слова: *практична психологія, формування готовності, професійна діяльність.*

Rodina N.V. Theoretical foundations of the readiness of practical psychologists for professional activity

In the given article it is depicted the main approaches for the formation of the readiness of practical psychologists for professional activity; It is presented the analysis of scientific approaches of personality modelling and professional readiness of future specialists. Also it is revealed the essence, structural and functional qualities of the readiness of practical psychologists for their functional responsibilities.

Key words: *practical psychology, formation of readiness, professional activity.*

УДК 378 : 659.4.012

САЮК В.І.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова,
м. Київ, Україна

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «PR-ТЕХНОЛОГІЇ В КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІЙ ДОЗВІЛЛІВІЙ СФЕРІ» У ПІДГОТОВЦІ БАКАЛАВРІВ ГАЛУЗІ ОСВІТИ

Зростання попиту населення в організованому пізнавальному відпочинку, поява нових видів сучасних освітньо-довіллєвих практик дало поштовх до підготовки майбутніх кваліфікованих бакалаврів-організаторів культурно-дозвіллєвої діяльності і рекреації. Важливе місце у процесі підготовки фахівців зазначеного профілю відводиться змісту навчання, який включає дисципліни профільної підготовки, елективні курси, спецкурси і факультативи. Сучасна молодь добре розуміє, що в умовах розвитку ринкових відносин важливо бути конкурентоспроможним фахівцем у сфері майбутньої професійної діяльності. Отож звертає увагу на такі елективні навчальні курси, спецкурси і факультативи, які дають можливість розширити світогляд, здобути нові фахові компетентності, оволодіти інноваційними професійними практиками. Тому особливою популярністю серед бакалаврів зазначеного профілю користується елективний курс «PR-технології в культурно-освітній дозвіллєвій сфері».